

Analiză impactului de reglementare

asupra proiectului Hotărârii Guvernului
pentru aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor

Titlul analizei impactului (poate conține titlul propunerii de act normativ):	Proiectul Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor
Data:	2023
Autoritatea administrației publice (autor):	Ministerul Mediului
Subdiviziunea:	Direcția politici de management al deșeurilor și substanțelor chimice
Persoana responsabilă și datele de contact:	Banaru Carolina: email: carolina.banaru@mediu.gov.md / tel: 022 204 577

Compartimentele analizei impactului

1. Definirea problemei

a) Determinați clar și concis problema și/sau problemele care urmează să fie soluționate

Proiectul Regulamentului privind depozitarea deșeurilor este elaborat în vederea punerii în aplicare a Legii nr. 209/2016 privind deșeurile care a intrat vigoare la 23 decembrie 2017 și care urmărește respectarea procedurilor de prevenire sau reducere a efectelor negative asupra mediului pe care le pot avea activitățile de depozitare a deșeurilor pe durata întregului ciclu de viață a depozitului de deșeuri, ce include activități de proiectare, construcție, exploatare, închidere și urmărire postînchidere a depozitelor. Potrivit art. 16 alin. (2) din Legea prenotată, activitățile de depozitare a deșeurilor se efectuează în conformitate cu prevederile legii și ale Regulamentului privind depozitarea deșeurilor, aprobat de Guvern.

De asemenea aprobarea Regulamentului este strict necesară la etapa de implementare a Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, prin care se propune regionalizarea managementului deșeurilor prin divizarea teritorială a țării în 8 regiuni de management al deșeurilor.

Conform datelor Inspectoratului pentru Protecția Mediului, în anul 2022 au fost în funcțiune 1131 depozite de deșeuri municipale cu suprafața de 1266,59 ha. În același timp, în proces de lichidare sunt 1282 gunoiști stihinice, care se lichidează anual, dar pe parcurs se formează din nou, deoarece în multe localități nu este creat un sistem eficient de colectare, inclusiv colectare separată și de transportate a deșeurilor.

Majoritatea depozitelor sunt neconforme cu cerințele UE privind depozitarea deșeurilor și activează în lipsa avizului expertizei ecologice de stat și sanitaro-epidemiologice, deci nu sunt autorizate, nerespectându-se prevederile legale, nu sunt exploatate corespunzător: nu se compactează și nu se acoperă periodic cu materiale inerte în vederea prevenirii incendiilor, a răspândirii mirosurilor neplăcute; nu există facilități pentru recuperarea biogazului produs sau pentru recuperarea/tratarea filtratului; drumurile de acces spre depozite și în interiorul acestora nu sunt întreținute; depozitele nu dispun de împrejmuire, cu intrare corespunzătoare și panouri de avertizare.

Fără o intervenție adițională, problema va avea un impact negativ enorm asupra mediului și sănătății populației, prin poluarea apelor de suprafață, a apelor subterane, a solului, aerului la nivel național și internațional și poate deveni un eveniment tragic de mari proporții, cu urmări dezastruoase.

b) Descrieți problema, persoanele/entitățile afectate și cele care contribuie la apariția problemei, cu justificarea necesității schimbării situației curente și viitoare, în baza dovezilor și datelor colectate și examinate

În Republica Moldova situația în domeniul gestionării deșeurilor municipale solide (DMS) este similar celei din alte țări în curs de dezvoltare, aflându-se la o primă etapă de dezvoltare, și include două elemente de bază: sursele de generare a DMS și depozitele de DMS. Generarea deșeurilor municipale este influențată de numeroși factori, cei mai importanți fiind venitul populației, comportamentul consumatorilor, apariția pe piață a noilor produse ambalate, precum și evoluția situației demografice. Un nivel mai ridicat al bunăstării populației din ultima perioadă de timp, dar și ritmul de urbanizare mai sporit a rezultat într-o capacitate de generare a unei cantități mai mari de deșeuri pe cap de locuitor, acestea variind, conform unui studiu realizat de Banca Mondială, în zonele rurale între 0,3–0,4 kg/loc./zi, respectiv între 0,9 kg/loc./zi și mai mult, în zonele urbane. Aceste date au fost considerate și la etapa de elaborare a Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013- 2027. Cea mai răspândită metodă de eliminare a deșeurilor, volumul generării cărora a crescut considerabil în ultimele decenii, este depozitarea lor la sol (eliminare prin depozitare), de cele mai multe ori în locuri neautorizate, nesupravegheate și supraîncărcate, care au un impact negativ enorm asupra mediului și a sănătății populației, prin poluarea apelor de suprafață, a apelor subterane, a solului, aerului și a mediului în general, inclusiv prin efectul de seră. Gestionarea neadecvată a deșeurilor din Republica Moldova din ultimii ani a afectat semnificativ comunitățile locale, mediul și resursele naturale (în special, solul și apele subterane), înrăutățind astfel calitatea vieții populației.

Potrivit Raportului de inventarie, surse de emisii și sechestrare a gazelor cu efect de seră în Republica Moldova pentru anii 1990-2020, evidența statistică a volumelor deșeurilor acumulate istoric în depozite nu este ținută, există doar estimări vizuale ale inspectorilor de mediu, care apreciază volumul total al DMS acumulate în depozite la circa 30-35 milioane tone. În majoritatea centrelor raionale gunoștile sunt supraîncărcate, grosimea stratului de deșeuri depozitate fiind de circa 10-15 m (precum în Ungheni, Cahul, Ocnița etc.), la unele gunoști ajungând la circa 10-20 m (precum în orașele Briceni, Bălți, Ialoveni etc.) sau chiar pînă la circa 25-30 m (precum la depozitele de la Crețoaia, raionul Anenii Noi, și din orașul Orhei). Circa 3/4 din aceste gunoști se află în exploatare de aproximativ 30-40 de ani, avînd un grad de utilizare de peste 80%.

În ultimii ani s-au produs schimbări în gestionarea deșeurilor și în municipiul Chișinău. Depozitul de deșeuri municipale solide din comuna Țîntăreni, raionul Anenii Noi, care deservește municipiul Chișinău a fost pus în funcțiune către sfârșitul anului 1990 (exploatarea de facto a depozitului a început în anul 1991); depozitul dispune de o suprafață de circa 24,95 ha, din care suprafața netă constituie 20,89 ha. Începând cu anul 2011 și pînă în iunie 2017 municipiul Chișinău a depozitat deșeurile în preajma stației de transbordare a deșeurilor din comuna Bubuieci, aceasta fiind totuși o soluție temporară care a reprezentat o problemă serioasă de mediu, întrucît deșeurile au fost stocate pe un teren neamenajat, fără a fi asigurate aici măsuri de protecție a mediului, precum impermeabilizarea fundației, colectarea și tratarea levgatului, abaterea apelor meteorice etc.

Impactul deșeurilor asupra mediului s-a accentuat alarmant în ultimii ani, iar administrarea necorespunzătoare a acestora generează contaminări ale solului și a pînzei apelor freactice, precum și emisii de CH₄, CO₂ și gaze toxice, cu efecte directe asupra sănătății populației și mediului. În perioada 1990-2020, emisiile de metan de la activitatea de depozitare a deșeurilor solide, au sporit cu circa 12.7 %: de la circa 44.23 kt în 1990 pînă la circa 49.84 kt în 2020.

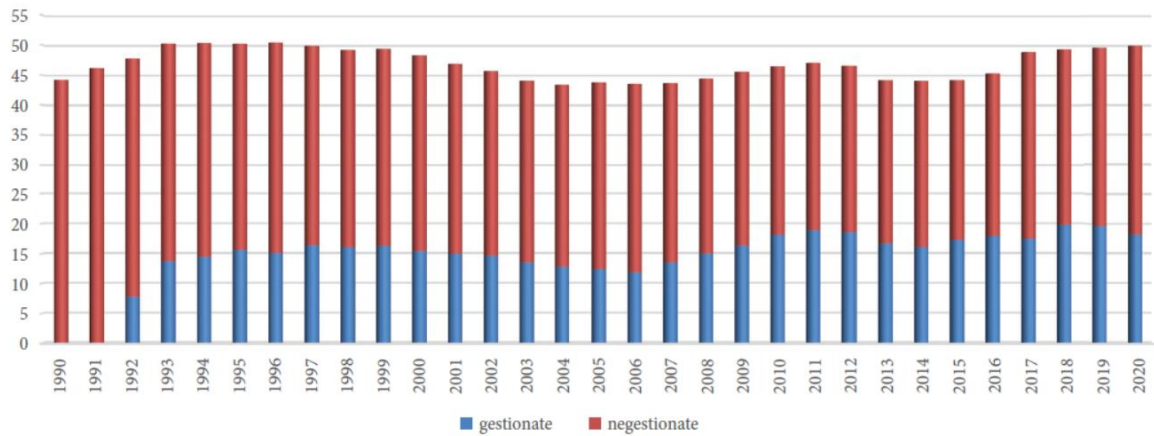

Figura nr. 1. Evoluția emisiilor de metan provenite de la activitatea de depozitarea deșeurilor solide în perioada 1990-2020.

La moment, doar 4 depozite dețin autorizație de mediu pentru gestionarea deșeurilor. Urmare a exploatării neconforme a depozitelor de deșeuri municipale, lipsa operatorilor/persoanelor responsabile, lipsa utilajului de compactare a deșeurilor, pe parcursul anului 2022 au fost semnalate 45 cazuri de incendiere a deșeurilor municipale la depozitele de deșeuri din or. Edineț, or. Căușeni, or. Dondușeni, or. Ștefan Vodă, or. Rîșcani, or. Taraclia; or. Soroca; s. Merenii Noi și s. Chetrosu din r. Anenii Noi ; s. Batîr, s. Gradiște, s. Ialpujeni din r. Cimișlia ; s. Sireț, s. Cojușna, s. Lozova din r. Strășeni.

Alt aspect negativ al gestionării neadecvate a deșeurilor îl reprezintă faptul că multe materiale reciclabile și utile sunt depozitate împreună cu cele nereciclabile, astfel pierzându-se o mare parte a potențialului lor util (hârtie, sticlă, metale, materiale plastice). Fiind amestecate și contaminate din punct de vedere chimic și biologic, recuperarea lor este dificilă.

În prezent, fluxul deșeurilor periculoase generate în Republica Moldova este „invizibil”, deoarece acestea sunt eliminate împreună cu deșeurile municipale, fiind luate în calcul doar deșeurile industriale periculoase. În multe cazuri, eliminarea deșeurilor periculoase, inclusiv a celor rezultate din activitatea medicală, se efectuează alături de cele menajere la depozitele de deșeuri menajere solide, ceea ce prezintă un risc sporit pentru mediu. De asemenea, analiza morfologică a deșeurilor, pe care se bazează un management eficient al deșeurilor, se efectuează ocazional, de cele mai dese ori prin intermediul ONG-urilor.

Responsabilitatea pentru gestionarea deșeurilor municipale aparține administrațiilor publice locale, care în limita resurselor financiare aprobate în acest scop de către consiliile locale pe anul bugetar respectiv, sunt abilitate cu dreptul de a asigura crearea unui sistem eficient de gestiune integrată a deșeurilor municipale, însă potențialul financiar al acestor autorități este redus. Depozitele de deșeuri municipale din localitățile urbane sunt gestionate de către operatori/servicii de salubritate, iar majoritatea depozitelor de deșeuri municipale din localitățile rurale sunt amenajate de către autoritățile publice locale din localitățile respective. Astfel, în prezent 174 depozite de deșeuri municipale sunt exploatare de operatori prin serviciile de salubritate sau întreprinderile municipale care monitorizează întreținerea și supravegherea depozitelor de deșeuri. Responsabili în privința exploatării și amenajării a 788 depozite de deșeuri, în cea mai mare parte din localitățile rurale sunt autoritățile publice locale. În Moldova, nu se poate implementa o soluție durabilă fără a crea infrastructura de bază – adică, depozite de deșeuri autorizate, stații de transfer, facilități de sortare. Acestea nu sunt de obicei considerate de operatorii privați drept „afaceri profitabile” și pentru ele sunt responsabile autoritățile publice locale. Doar după ce se construiește infrastructura de bază, apar oportunități pentru sectorul privat – de colectare și transportare a deșeurilor, gestionare a infrastructurii, precum și investiții în facilități și activități de reciclare.

c) Expuneți clar cauzele care au dus la apariția problemei

Actualmente, aspectul juridic al depozitării deșeurilor este reglementat fragmentar de Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător și Legea nr. 209/2016 privind deșeurile, care stabilesc doar prevederi generale în domeniul gestionării deșeurilor și depozitării lor. Lipsa unui cadru normativ prin care sunt stabilite cerințe și condiții pentru desfășurarea activităților de depozitare a deșeurilor, pentru proiectarea, construcția, exploatarea, monitorizarea, închiderea și urmărirea postînchidere a depozitelor noi și celor existente, în condiții de protecție a mediului și sănătății populației, inclusiv și pentru reducerea progresivă a eliminării prin depozitare a deșeurilor, în special în cazul deșeurilor care pot fi reciclate sau valorificate în alt mod, și, prin intermediul unor cerințe tehnice și de exploatare stricte privind deșeurile și depozitele de deșeuri, a dus la apariția multitudinilor de gunoiști neautorizate și care nu corespund cerințelor privind protecția mediului înconjurător.

În același timp, abandonarea haotică a deșeurilor de construcții și demolare, dejecțiilor animaliere, deșeurilor municipal solide, etc., finanțarea insuficientă a domeniului managementului deșeurilor la nivel de stat și privat, participarea redusă a publicului în sistemul actual de gestionare a deșeurilor, inclusiv în colectarea selective, sunt alte cauze ce au dus la apariția și existența depozitelor/gunoiștelor de deșeuri neautorizate și neconforme.

d) Descrieți cum a evoluat problema și cum va evolua fără o intervenție

Managementul deșeurilor în Republica Moldova s-a conturat ca domeniu prioritar, odată cu perioada de tranziție spre economia de piață și în mod special cu apariția spectrului larg al mărfurilor de consum curent, ceea ce conduce la generarea unei cantități mai mari de deșeuri. Conform datelor din Anuarul Inspecției Ecologice de Stat din 2008 „Protecția mediului în Republica Moldova”¹, suprafața ocupată de gunoiști în anul 2008 a constituit 1402,27 ha, din care gunoiști autorizate – 944,15 ha și neautorizate – 458,12 ha. Comparativ cu anul 2007 suprafața gunoiștilor s-a majorat cu 82,0 ha. Aceasta se datorează majorării suprafețelor gunoiștilor autorizate. Numărul total al depozitelor pentru deșeurile menajere solide (gunoiști) este de 1759, din care autorizate 981.

În anul 2012 au fost în funcțiune 1136 depozite de deșeuri cu suprafața de 1276,67 ha. Depozite de deșeuri au fost organizate practic în fiecare localitate de către autoritățile publice locale, actualmente suprafața depozitelor care sunt exploatate conform deciziilor consiliilor locale constituie 1043,70 ha. În unele cazuri depozitele de deșeuri sunt localizate în zona de protecție a obiectivelor acvatice care reprezintă o sursă de poluare a acestora; în zona sanitară a sectorului locativ, îndeosebi în sectorul rural, fapt care provoacă incomodități, iar uneori pun în pericol sănătatea populației din localitățile respective. O mare parte din depozitele actuale de deșeuri nu sunt exploatate corespunzător: nu se compactează și nu se acoperă periodic cu materiale inerte în vederea prevenirii incendiilor, a răspândirii mirosurilor neplăcute; nu există facilități pentru recuperarea biogazului produs sau pentru recuperarea/tratarea filtratului; drumurile de acces spre depozite și în interiorul acestora nu sunt întreținute; depozitele nu dispun de împrejmuire, cu intrare corespunzătoare și panouri de avertizare. În unele localități depozitele de deșeuri se află în exploatare de circa 20-30 ani, respectiv sunt supraîncărcate.

Conform datelor Inspectoratului pentru Protecția Mediului, în anul 2022 au fost în funcțiune 1131 depozite de deșeuri municipale cu suprafața de 1266,59 ha. În același timp, în proces de lichidare sunt 1282 gunoiști stihinice, care se lichidează anual dar pe parcurs se formează din nou, deoarece în multe localități nu este creat un sistem eficient de colectare, inclusiv colectare separată și de transportate a deșeurilor.

În lipsa unei reglementări care urmărește respectarea procedurilor de prevenire sau reducere a efectelor negative asupra mediului pe care le pot avea activitățile de depozitare a deșeurilor pe durata întregului ciclu de viață a depozitului de deșeuri, ce include activități de proiectare, construcție, exploatare, închidere și urmărire postînchidere a depozitelor, depozitele de deșeuri

¹ Anuarul IES – 2008 „Protecția mediului în Republica Moldova” - https://ipm.gov.md/upfiles/menu_files/Anuarul%20IES%202008.pdf

² Anuarul IPM - 2021 „Protecția mediului în Republica Moldova” - https://ipm.gov.md/upfiles/menu_files/A%20N%20U%20A%20R%20U%20L%20-%202021,%20IPM.pdf

existente (gunoiștele), dintre care circa 3/4 se află în exploatare de aproximativ 30-40 de ani, avînd un grad de utilizare de peste 80%, riscă să fie închise fără a fi monitorizate și urmărite la etapa de postînchidere, cît și alocarea altor terenuri pentru formarea de noi depozite ce nu vor fi proiectare, construcție și exploatare în conformitate cu cerințele de mediu, sanitar-epidemiologice și la standardele UE.

e) Descrieți cadrul juridic actual aplicabil raporturilor analizate și identificați carențele prevederilor normative în vigoare, identificați documentele de politici și reglementările existente care condiționează intervenția statului

În prezent, aspectul juridic al depozitării deșeurilor este reglementat fragmentar de Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător și Legea nr. 209/2016 privind deșeurile, care stabilesc doar prevederi generale în domeniul gestionării deșeurilor și depozitării lor.

Principalele Documente de politici care condiționează intervenția statului și elaborarea proiectului Regulamentului sunt:

- Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 248/2013, cu modificările și completările ulterioare, care va fi realizată prin acțiunea 4 „Elaborarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor”, obiectivul specific 2 „Stabilirea cadrului normativ național în domeniul gestionării deșeurilor” din Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei;
- Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 99/2023, care va fi realizat prin acțiunea de aprobarea reglementărilor privind depozitarea deșeurilor și stabilirea criteriilor pentru depozitele de deșeuri ;
- Legea nr. 209/2016 privind deșeurile (art. 16 alin. (2) și (8)), care prevede că activitățile de depozitare a deșeurilor se efectuează în conformitate cu prevederile prezentei legi și ale Regulamentului privind depozitarea deșeurilor, aprobat de Guvern.

În același timp, prin semnarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, ratificat prin Legea nr. 112/2014³ Republica Moldova și-a asumat un șir de angajamente îndreptate spre alinierea la normele și standardele Uniunii Europene în mai multe domenii, printre care și domeniul mediului. Astfel, în ceea ce privește compartimentul „mediului”, Acordul de Asociere RM-UE, prevede la art. art. 86 și 87 că părțile își dezvoltă și își consolidează cooperarea în chestiuni legate de mediu, contribuind astfel la obiectivul pe termen lung privind dezvoltarea durabilă și ecologizarea economiei. Cooperarea vizează conservarea, protejarea, îmbunătățirea și reabilitarea calității mediului, protecția sănătății umane, utilizarea durabilă a resurselor naturale și promovarea măsurilor la nivel internațional pentru a aborda problemele legate de mediu la nivel regional sau global, inclusiv în domeniul „gestionării deșeurilor și a resurselor”.

2. Stabilirea obiectivelor

a) Expuneți obiectivele (care trebuie să fie legate direct de problemă și cauzele acesteia, formulate cuantificat, măsurabil, fixat în timp și realist)

Prevederile Regulamentului sunt îndreptate spre atingerea următoarelor obiective:

Pe termen scurt: acoperirea golului normativ existent cu standarde pentru depozitarea deșeurilor prin stabilirea cadrului normativ pentru desfășurarea tuturor activităților de depozitare a deșeurilor, inclusiv, exploatarea, monitorizarea, închiderea și urmărirea postînchidere a depozitelor noi, cît și pentru exploatarea, închiderea și urmărirea postînchidere a depozitelor existente, în condiții de protecție a mediului și sănătății populației.

Pe termen lung: va contribui la reducerea semnificativă a poluanților emiși prin depozitarea necontrolată a deșeurilor, inclusiv a emisiilor de metan, bioxid de carbon și alte gaze toxice.

³ Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între RM, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre pe de altă parte

Finalitatea urmărită prin aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor este stabilirea unui cadru legal care urmărește respectarea procedurilor de prevenire sau reducere a efectelor negative asupra mediului pe care le pot avea activitățile de depozitare a deșeurilor pe durata întregului ciclu de viață a depozitului de deșeurii, ce include activități de proiectare, construcție, exploatare, închidere și urmărire postînchidere a depozitelor. De asemenea aprobarea Regulamentului este strict necesară la etapa de implementare a Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, prin care se propune regionalizarea managementului deșeurilor prin divizarea teritorială a țării în 8 regiuni de management al deșeurilor.

La moment, Ministerul Mediului este în plin proces de pregătire a platformei pentru finanțarea proiectelor de infrastructură din cadrul Programului de împrumut semnat cu Banca Europeană de Investiții (BEI) „Deșeurii Solide în Republica Moldova”, cu participarea în cote egale a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, inclusiv cu partea de grant. Resursele financiare care vor fi alocate și vor fi direcționate prioritar spre implementarea proiectelor în trei Regiuni de Management al Deșeurilor. La prima etapă investiția va fi orientată în RMD nr. 5 începând cu anul 2023, etapa a 2-a perioada 2024-2025 este planificată pentru accesarea finanțării în RMD nr. 8. Pentru celelalte regiuni, finanțarea va fi accesată ulterior, condiția principală a donatorului fiind identificarea și alocarea terenurilor necesare pentru elaborarea Studiilor de Fezabilitate și amplasarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor. Astfel, vor fi întreprinse acțiuni de reducere a depozitelor existente, construcția depozitelor regionale la cerințele Directivelor UE.

3. Identificarea opțiunilor

a) Expuneți succint opțiunea „a nu face nimic”, care presupune lipsa de intervenție

Lipsa intervenției va determina lipsa reglementării privind depozitarea deșeurilor care va conduce la gestionarea deșeurilor în modul vechi: deșeurile municipale sunt depozitate împreună cu cele periculoase, în depozitele care nu corespund cerințelor europene, dar sunt supraîncărcate, nu sunt supravegheate și prezintă pericol pentru sănătatea populației și mediu. Elaborarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor și aprobarea acestuia prin Hotărâre de Guvern – va contribui la implementarea principiului managementului integrat al deșeurilor și la racordarea standardelor naționale în acest domeniu cu cele europene.

b) Expuneți principalele prevederi ale proiectului, cu impact, explicând cum acestea ținesc cauzele problemei, cu indicarea noutăților și întregului spectru de soluții/drepturi/obligații ce se doresc să fie aprobate

Prin intermediul Regulamentului privind depozitarea deșeurilor se propune stabilirea cadrului legal pentru desfășurarea activităților de depozitare a deșeurilor, pentru proiectarea, construcția, exploatarea, monitorizarea, închiderea și urmărirea postînchidere a depozitelor noi și celor existente, în condiții de protecție a mediului și sănătății populației, inclusiv și pentru reducerea progresivă a eliminării prin depozitare a deșeurilor, în special în cazul deșeurilor care pot fi reciclate sau valorificate în alt mod, și, prin intermediul unor cerințe tehnice și de exploatare stricte privind deșeurile și depozitele de deșeurii, să prevadă măsuri, proceduri și linii directe pentru a preveni sau a reduce, pe cât posibil, efectele negative asupra mediului, mai ales poluarea apelor de suprafață, a apelor subterane, a solului, a aerului și a mediului în general, inclusiv efectul de seră, precum și orice alte riscuri pentru sănătatea umană provocate de depozitele de deșeurii pe durata întregului lor ciclu de viață.

Impactul estimat în urma aprobării proiectului sus-menționat va fi unul major, care va duce la reducerea cantității de deșeurii depozitate; reducerea efectelor negative asupra mediului determinate de activitățile de depozitare a deșeurilor periculoase; construirea de depozite regionale de deșeurii; reducerea suprafețelor ocupate de depozite neconforme și a numărului acestora; prevenirea, reciclarea sau eliminarea deșeurilor prin metode cât mai puțin poluante; asigurarea de noi locuri de muncă; asigurarea securității energetice a localităților prin recuperarea energiei din deșeurii; îmbunătățirea rezervelor de schimb extern prin exploatarea

materialelor reciclabile; reducerea suprafețelor de terenuri agricole acoperite cu depozite neconforme/ neautorizate, care pot fi reintroduse în circuitul agricol; oferirea surselor noi de venit prin acțiunile de reducere a emisiilor de bioxid de carbon asociate cu degradarea deșeurilor și prin valorificarea deșeurilor reutilizabile.

c) Expuneți opțiunile alternative analizate sau explicați motivul de ce acestea nu au fost luate în considerare

Pe marginea problemei eliminării prin depozitare a deșeurilor, care a stat la baza elaborării proiectului actului normativ nu există opțiuni alternative de intervenție.

Gestionarea a o parte din deșeuri generate în urma utilizării unor anumite fluxuri de produse sunt reglementate de acte normative aprobate de Guvern, după cum urmează:

- Regulamentul privind deșeurile de echipamente electrice și electronice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 212/2018;
- Regulamentul privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 561/2020;
- Regulamentul privind gestionarea bateriilor și acumulatorilor și deșeurilor de baterii și acumulatori, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 586/2020;
- Regulamentul privind gestionarea anvelopelor uzate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 610/2022;
- Regulamentul privind gestionarea uleiurilor uzate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 731/2022;
- Regulamentul privind gestionarea vehiculelor scoase din uz, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 93/2023.

Cu toate acestea, alte o mare parte de alte tipuri de deșeuri sunt eliminate prin depozitare, în depozite/gunoști neconforme cu cerințele UE privind depozitarea deșeurilor și care activează în lipsa avizului expertizei ecologice de stat și sanitaro-epidemiologice, nu sunt autorizate și nu sunt exploatate corespunzător.

4. Analiza impacturilor opțiunilor

a) Expuneți efectele negative și pozitive ale stării actuale și evoluția acestora în viitor, care vor sta la baza calculării impacturilor opțiunii recomandate

O mare parte din depozitele actuale de deșeuri nu sunt exploatate corespunzător: nu se compactează și nu se acoperă periodic cu materiale inerte în vederea prevenirii incendiilor, a răspândirii mirosurilor neplăcute; nu există facilități pentru recuperarea biogazului produs sau pentru recuperarea/tratarea filtratului; drumurile de acces spre depozite și în interiorul acestora nu sunt întreținute; depozitele nu dispun de împrejmuire, cu intrare corespunzătoare și panouri de avertizare. În unele localități depozitele de deșeuri se află în exploatare de circa 20-30 ani, respectiv sunt supraîncărcate. În unele cazuri depozitele de deșeuri sunt localizate în zona de protecție a obiectivelor acvatice care reprezintă o sursă de poluare a acestora; în zona sanitară a sectorului locativ, îndeosebi în sectorul rural, fapt care provoacă incomodități, iar uneori pun în pericol sănătatea populației din localitățile respective. Circa 90% din cantitatea de deșeuri municipale colectate de serviciile de salubritate a fost eliminată prin depozitare, colectarea selectivă fiind organizată parțial în mun. Chișinău și în unele centre raionale. Ratele de reciclare și valorificare a deșeurilor sunt încă foarte reduse. Multe materiale reciclabile și utile sunt depozitate împreună cu cele nereciclabile, astfel pierzându-se o mare parte a potențialului lor util (hârtie, sticlă, metale, materiale plastice). Fiind amestecate și contaminate din punct de vedere chimic și biologic, recuperarea lor este dificilă.

Lipsa cadrului de reglementare în acest domeniu va admite formarea de noi depozite de deșeuri (gunoști) neconforme, fără o proiectare, construcție, exploatare, monitorizare, închidere și urmărire postînchidere corespunzătoare, ceea ce va duce în continuare la poluarea componentelor de mediu (sol, apă, aer) și vor pune în pericol sănătatea populației.

b) Pentru opțiunea recomandată, identificați impacturile completând tabelul din anexa la prezentul formular. Descrieți pe larg impacturile sub formă de costuri sau beneficii, inclusiv părțile interesate care ar putea fi afectate pozitiv și negativ de acestea

Regulamentul privind depozitarea deșeurilor va avea următoarele impacturi: asigurarea că depozitarea deșeurilor se va realiza pe amplasamente proiectate, construite și exploatate în conformitate cu normele și standardele Uniunii Europene astfel încât efectele nocive ce ar putea rezulta asupra mediului înconjurător și sănătății populației vor fi reduse;

constituirea de către operatorii depozitelor a unui fondului pentru închiderea și urmărirea postînchidere a depozitului, ceea ce va asigura existența resurselor financiare pentru monitorizarea și gestionarea depozitelor la sfârșitul ciclului de viață;

neadmiterea depozitării deșeurilor sau a componentelor deșeurilor, care au valoare economică și pot fi tratate;

neadmiterea depozitării deșeurilor periculoase de comun cu deșeurile nepericuloase;

asigurarea faptului că operatorii depozitelor de deșeuri vor lua măsurile necesare pentru a preveni creșterea poluării ce ar rezulta dintr-o astfel de gestionare și, dacă o astfel de poluare are loc, să reducă la minimum consecințele pentru sănătatea omului și mediul înconjurător;

reducerea semnificativă a poluanților emiși prin depozitarea necontrolată a deșeurilor, inclusiv a emisiilor de metan, bioxid de carbon și alte gaze toxice;

reducerea suprafețelor ocupate de depozite neconforme și a numărului acestora;

contribuție la procesul de armonizare a legislației naționale în conformitate cu prevederile legislației UE în domeniul depozitării deșeurilor.

Costul total pentru modernizarea infrastructurii de management integrat a deșeurilor municipale constituie 3.955,79 mln lei, iar pentru anii 2022-2025 sunt necesare estimativ 2.202,06 mln lei, finanțate din împrumutul BEI/ BERD, iar compensarea a circa 26 % din investiții va fi acoperită din contribuția Bugetului de Stat.

Pentru modernizarea infrastructurii de management integrat a deșeurilor municipale pentru anii 2026-2030 sunt necesare estimativ 1.754,8 mln lei, finanțate din împrumutul BEI/ BERD, iar compensarea a circa 25 % din investiții va fi acoperită din contribuția Bugetului de Stat.

Costurile pentru închiderea depozitelor neconforme au fost estimate în baza datelor din studiile de fezabilitate, în funcție de disponibilitatea acestora, și în baza raportului anual al Inspectoratului pentru Protecția Mediului în ceea ce privește numărul de depozite de deșeuri conforme și neconforme și suprafața acestora.

Estimarea costurilor pentru închiderea depozitelor

RMD	Municipiul, raionul, localitatea	Depozite de deșeuri municipale exploatate				Euro
		unități		suprafața, ha		
		2020	SF	2020	SF	
4	mun.Chișinău	9	-	26.47	-	
	Anenii Noi	24	-	41.5	-	830000
	Criuleni	30	-	33.74	-	674800
	Ialoveni	26	-	33.1	-	662000
	Hîncești	46	-	34.65	-	693000
	Strășeni	24	-	26.65	-	533000
	Dubăsari	10	-	18.1	-	362000
	subtotal	169	-	214.21	-	3754800**
7	mun.Bălți	3	-	26.5	-	530000
	Fălești	71	-	52.27	-	1045400
	Florești	52	-	46.45	-	929000
	Glodeni	24	-	48.3	-	966000
	Drochia	32	-	40.15	-	803000

	Sîngerei	22	-	13.3	-	266000
	Soroca	50	-	50.55	-	1011000
	Rîșcani	43	-	47.28	-	945600
	subtotal	297	-	324.8	-	6496000**
2	Leova	35	-	17.3	-	346000
	Comrat	13	-	14.7	-	294000
	Cimișlia	29	-	22.1	-	442000
	Basarabeasca	10	-	18.4	-	368000
	subtotal	87	-	72.5	-	1450000**
8	Briceni	27	30	43.65	43.45	663040
	Edineț	38	38	49.85	69.44	902605
	Ocnîța	21	30	31.96	44.96	744980
	Dondușeni	42	39	17.57	66.35	589227
	subtotal	128	137	143.03	224.2	2899852*
1	Cantemir	38	29	26.35	19.8	415000
	Cahul	45	52	48.56	40.7608	751000
	Ceadîr-Lunga	9	9	23.52	13.8	189000
	Vulcănești	4	5	4.45	8.2	478000
	Taraclia	18	23	22.5	29.35	480400
	subtotal	114	118	125.38	111.9108	2313400*
3	Căușeni	31	-	27.99		559800
	Ștefan Vodă	31	-	30.5		610000
	subtotal	62	-	58.49		1169800**
5	Nisporeni	29	30	39.37	17.65	1759630
	Ungheni	43	37	38.97	8	449552
	Călărași	40	35	13.11	12.64	320206
	subtotal	112	102	91.45		2529388*
6	Șoldănești	19	-	17.6	-	352000
	Orhei	68	-	93.66	-	1873200
	Rezina	36	-	21.81	-	436200
	Telenești	44	-	62.5	-	1250000
	subtotal	167		195.57		3911400**
	Total	1136		1225.43		24524640

*Estimarea costurilor este preluată din studiile de fezabilitate, în funcție de disponibilitate.

**Estimarea costurilor pentru închiderea depozitelor s-a bazat pe un cost mediu raportat la un hectar de depozit și constituie 20.000 Eur/ha

Este de menționat că, la data de 22.05.2023, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de grant dintre Republica Moldova și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare privind finanțarea proiectelor investiționale orientate spre dezvoltarea infrastructurii în domeniul managementul deșeurilor⁴, care constă în contractarea unui grant în valoare de 5,6 milioane euro, oferit de către Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare în vederea finanțării proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova”, suplimentar la cele 25 milioane de euro oferite de BERD în baza Acordului de împrumut, semnat la 4 ianuarie 2023 și ratificat prin Legea nr. 14/2023⁵, precum și la cele 25 milioane de euro oferite de Banca Europeană pentru Investiții în baza Contractului de finanțare, semnat la 18.10.2019 și ratificat prin Legea nr. 89/2020⁶.

În conformitate cu prevederile Acordului de grant, resursele financiare alocate vor fi direcționate către implementarea proiectului în trei regiuni de management a deșeurilor din

4

<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/6463/language/ro-RO/Default.aspx> .

⁵ Legea nr. 14 din 02.02.2023 pentru ratificarea Acordului de împrumut dintre Republica Moldova și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare în vederea realizării Proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova” - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135636&lang=ro.

⁶ Legea nr. 89 din 11.06.2020 pentru ratificarea Contractului de finanțare dintre Republica Moldova și Banca Europeană de Investiții privind implementarea Proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova” - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122205&lang=ro .

RMD 5 - raioanele Ungheni, Nisporeni și Călărași. Aceste fonduri vor fi utilizate pentru dezvoltarea infrastructurii necesare gestionării deșeurilor și pentru procurarea echipamentelor și utilajului corespunzător, conform Studiului de fezabilitate și Studiului de decalaj.

Costuri pentru autoritățile publice

Implementarea prevederilor proiectului Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor nu necesită careva măsuri instituționale sau organizatorice suplimentare (*crearea unor noi instituții sau subdiviziuni în instituțiile existente*).

Costuri de autorizare

În conformitate cu prevederile cu art. 25 alin. (4) și alin. (5) din Legea privind deșeurile, unitățile și întreprinderile care intenționează să desfășoare activități de gestionare a deșeurilor trebuie să obțină o autorizație de mediu pentru gestionarea deșeurilor din partea autorității competente. Autorizația activității de colectare, transport, tratare și eliminare prin depozitare se eliberează gratuit de către Agenția de Mediu.

Costuri de depozitare prin eliminare a deșeurilor

Costurile aferente activității de depozitare vor fi suportate de către generatorii și deținătorii de deșuri. Autoritățile administrației publice locale vor lua măsurile necesare pentru ca operatorii autorizați în gestionarea deșeurilor să depună aceste deșuri la depozitele la care a fost repartizată localitatea în care aceștia își desfășoară activitatea conform contractului de gestionare directă sau prin delegare a gestiunii serviciului. Localitățile care sunt deservite de un depozit de deșuri sunt indicate în autorizația de mediu pentru gestionarea deșeurilor, eliberată operatorului depozitului și care va transmite informația privind deșeurile colectate și gestionarea acestora în Sistemul informațional automatizat „Managementul deșeurilor” (SIA MD), stabilit de Hotărârea Guvernului nr.682 /2018 și în conformitate cu prevederile Legii nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile.

Toate costurile determinate de activitatea de depozitare și exploatare a unui depozit de deșuri, precum și costurile estimative pentru închiderea și urmărirea postînchidere a depozitului pentru o perioadă de minim 30 de ani, vor fi acoperite de tarifele stabilite de operator pentru evacuarea oricărui tip de deșeu, în depozitul respectiv.

Costuri pentru închiderea și urmărirea postînchidere a depozitului

Operatorul depozitului de deșuri va avea obligația să își constituie un fond pentru închiderea și urmărirea postînchidere a depozitului. *Fondul pentru închiderea și monitorizarea postînchidere a depozitului* este suma de bani ce reprezintă echivalentul costurilor pentru execuția tuturor activităților de închidere și monitorizare postînchidere, stabilite prin proiectul tehnic de închidere, și care se depune pe parcursul perioadei de activitate într-un cont purtător de dobândă deschis la o bancă comercială.

c) Pentru opțiunile analizate, expuneți cele mai relevante/iminente riscuri care pot duce la eșecul intervenției și/sau schimba substanțial valoarea beneficiilor și costurilor estimate și prezentați presupuneri privind gradul de conformare cu prevederile proiectului a celor vizați în acesta

- Instabilitatea politică și administrativă;

- Lipsa mijloacelor financiare pentru implementare.

Operatorii economici, autoritatea competentă nu vor suporta costuri esențiale, pe motivul lipsei reglementării, însă sunt posibile cheltuieli pe termen lung în urma efectelor asupra mediului și sănătății umane cauzate de gestionarea ineficientă a deșeurilor transferate.

d) Dacă este cazul, pentru opțiunea recomandată expuneți costurile de conformare pentru întreprinderi, dacă există impact disproporționat care poate distorsiona concurența și ce impact are opțiunea asupra întreprinderilor mici și mijlocii. Se explică dacă sînt propuse măsuri de diminuare a acestor impacturi

Nu va exista impact disproporționat care poate distorsiona concurența și ce impact are opțiunea asupra întreprinderilor mici și mijlocii

Concluzie**e) Argumentați selectarea unei opțiuni, în baza atingerii obiectivelor, beneficiilor și costurilor, precum și a asigurării celui mai mic impact negativ asupra celor afectați**

Aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor va contribui la punerea în aplicare a cadrului normativ existent (*Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 248/2013, cu modificările și completările ulterioare, Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 99/2023, Legea nr. 209/2016 privind deșeurile*), cât și va stabili cerințe față de calitatea și protecția mediului înconjurător și sănătatea populației în contextul prevederilor legate de permisiunea, construcția și operarea depozitelor de deșeuri.

Impactul estimat în urma aprobării proiectului sus-menționat va fi unul major, care va duce la reducerea cantității de deșeuri depozitate; reducerea efectelor negative asupra mediului determinate de activitățile de depozitare a deșeurilor periculoase; construirea de depozite regionale de deșeuri; reducerea suprafețelor ocupate de depozite neconforme și a numărului acestora; prevenirea, reciclarea sau eliminarea deșeurilor prin metode cât mai puțin poluante; asigurarea de noi locuri de muncă; asigurarea securității energetice a localităților prin recuperarea energiei din deșeuri; îmbunătățirea rezervelor de schimb extern prin exploatarea materialelor reciclabile; reducerea suprafețelor de terenuri agricole acoperite cu depozite neconforme/ neautorizate, care pot fi reintroduse în circuitul agricol; oferirea surselor noi de venit prin acțiunile de reducere a emisiilor de bioxid de carbon asociate cu degradarea deșeurilor și prin valorificarea deșeurilor reutilizabile.

5. Implementarea și monitorizarea**a) Descrieți cum va fi organizată implementarea opțiunii recomandate, ce cadru juridic necesită a fi modificat și/sau elaborat și aprobat, ce schimbări instituționale sînt necesare**

Aprobarea proiectului de hotărâre nu implică modificarea, abrogarea sau elaborarea unor acte normative noi. Agenția de Mediu și Inspectoratul pentru Protecția Mediului vor asigura implementarea proiectului de Regulament privind depozitarea deșeurilor. Pentru aprobarea și implementarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor nu este necesară înființarea, reorganizarea sau desființarea unor instituții.

b) Indicați clar indicatorii de performanță în baza cărora se va efectua monitorizarea

Indicatorii vor fi reprezentați de depozitele de deșeuri conforme proiectate, construite și exploatate, cât și de numărul de depozite de deșeuri (gunoiști) neconforme închise și monitorizate. De asemenea, pe termen lung, indicatorii vor fi reprezentați de:

- servicii calitative prestate operatorii economici autorizați pentru gestionarea deșeurilor;
- reducerea progresivă a eliminării prin depozitare a deșeurilor;
- reducere a efectelor negative asupra mediului pe care le pot avea activitățile de depozitare a deșeurilor pe durata întregului ciclu de viață a depozitului de deșeuri
- reducerea semnificativă a poluanților emiși prin depozitarea necontrolată a deșeurilor, inclusiv a emisiilor de metan, bioxid de carbon și alte gaze toxice.

c) Identificați peste cât timp vor fi resimțite impacturile estimate și este necesară evaluarea performanței actului normativ propus. Explicați cum va fi monitorizată și evaluată opțiunea

Impacturile vor fi resimțite în momentul intrării în vigoare a Regulamentului la solicitarea de autorizație de mediu pentru gestionarea deșeurilor (pentru activitatea de eliminare prin depozitare a deșeurilor).

În același timp, odată cu dezvoltarea infrastructurii de gestionare integrată a deșeurilor și proiectarea, construcția și gestionarea depozitelor de deșeuri la nivel regional vor fi închise depozitele de deșeuri (gunoiști) existente neconforme cu cerințele UE privind depozitarea deșeurilor și activează în lipsa autorizației de mediu pentru gestionarea deșeurilor.

6. Consultarea

a) Identificați principalele părți (grupuri) interesate în intervenția propusă			
Urmare a completării și ajustării Regulamentului privind depozitarea deșeurilor la prevederile Directivei 1999/31/EC a Consiliului din 26 aprilie 1999 privind depozitele de deșeuri, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO) L 182/1 din 16 iulie 1999, modificată ulterior în conformitate cu Regulamentul (CE) 1882/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 septembrie 2003; Regulamentul (CE) 1137/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 22 octombrie 2008, Directiva 2011/97/UE a Consiliului din 5 decembrie 2011 și Directiva (UE) 2018/850 a Parlamentului European și a Consiliului din 30 mai 2018, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO) L 150/100 din 14 iunie 2018, proiectul va fi remis spre coordonare ministerelor și altor organe publice cointeresate, potrivit procedurii, propunerile și obiecțiile cărora vor fi incluse în sinteza obiecțiilor, urmând a fi examinate și luate în considerare la definitivarea proiectului.			
b) Explicați succint cum (prin ce metode) s-a asigurat consultarea adecvată a părților			
Varianta electronică a proiectului Regulamentului privind depozitarea deșeurilor este plasată pe pagina oficială web a Ministerului Mediului, www.mediu.gov.md , cât și pe www.particip.gov.md În procesul consultării proiectul Regulamentului va fi transmis spre examinare și avizare ministerelor și altor organe publice cointeresate pentru examinare și înaintarea propunerilor de îmbunătățire.			
c) Expuneți succint poziția fiecărei entități consultate față de documentul de analiză a impactului și/sau intervenția propusă (se expune poziția a cel puțin unui exponent din fiecare grup de interese identificat)			
Compartimentul se va completa după prezentarea avizelor.			
			Anexă
Tabel pentru identificarea impacturilor			
Categoriile de impact	Punctaj atribuit		
	<i>Opțiunea Propusă (intervenția propusă)</i>	<i>Opțiunea alternativă 1 (a nu face nimic)</i>	<i>Opțiunea alternativă 2</i>
Economic			
costurile desfășurării afacerilor	0	0	0
povara administrativă	1	0	0
fluxurile comerciale și investiționale	0	0	0
competitivitatea afacerilor	0	0	0
activitatea diferitor categorii de întreprinderi mici și mijlocii	0	0	0
conurența pe piață	0	0	0
activitatea de inovare și cercetare	0	0	0
veniturile și cheltuielile publice	1	0	0
cadrul instituțional al autorităților publice	0	0	0
alegerea, calitatea și prețurile pentru consumatori	0	0	0
bunăstarea gospodăriilor casnice și a cetățenilor	0	0	0
situația social-economică în anumite regiuni	0	0	0
situația macroeconomică	0	0	0
alte aspecte economice	0	0	0
Social			
gradul de ocupare a forței de muncă	0	0	0
nivelul de salarizare	0	0	0

condițiile și organizarea muncii	0	0	0
sănătatea și securitatea muncii	0	0	0
formarea profesională	0	0	0
inegalitatea și distribuția veniturilor	0	0	0
nivelul veniturilor populației	0	0	0
nivelul sărăciei	0	0	0
accesul la bunuri și servicii de bază, în special pentru persoanele social-vulnerabile	0	0	0
diversitatea culturală și lingvistică	0	0	0
partidele politice și organizațiile civice	0	0	0
sănătatea publică, inclusiv mortalitatea și morbiditatea	3	3	0
modul sănătos de viață al populației	0	0	0
nivelul criminalității și securității publice	0	0	0
accesul și calitatea serviciilor de protecție socială	0	0	0
accesul și calitatea serviciilor educaționale	0	0	0
accesul și calitatea serviciilor medicale	0	0	0
accesul și calitatea serviciilor publice administrative	0	0	0
nivelul și calitatea educației populației	0	0	0
conservarea patrimoniului cultural	0	0	0
accesul populației la resurse culturale și participarea în manifestații culturale	0	0	0
accesul și participarea populației în activități sportive	0	0	0
Discriminarea	0	0	0
alte aspecte sociale	0	0	0
De mediu			
clima, inclusiv emisiile gazelor cu efect de seră și celor care afectează stratul de ozon	3	-3	0
calitatea aerului	3	-3	0
calitatea și cantitatea apei și resurselor acvatice, inclusiv a apei potabile și de alt gen	3	-3	0
Biodiversitatea	3	-1	0
Flora	3	-1	0
Fauna	3	-1	0
peisajele naturale	3	-3	0
starea și resursele solului	3	-3	0
producerea și reciclarea deșeurilor	3	1	0
utilizarea eficientă a resurselor regenerabile și neregenerabile	3	-1	0
consumul și producția durabilă	0	0	0
intensitatea energetică	0	0	0
eficiența și performanța energetică	0	0	0
bunăstarea animalelor	0	0	0
riscuri majore pentru mediu (incendii, explozii, accidente etc.)	3	-2	0
utilizarea terenurilor	3	-2	0

alte aspecte de mediu	3	-1	3
<p><i>Tabelul se completează cu note de la -3 la +3, în drept cu fiecare categorie de impact, pentru fiecare opțiune analizată, unde variația între -3 și -1 reprezintă impacturi negative (costuri), iar variația între 1 și 3 – impacturi pozitive (beneficii) pentru categoriile de impact analizate. Nota 0 reprezintă lipsa impacturilor. Valoarea acordată corespunde cu intensitatea impactului (1 – minor, 2 – mediu, 3 – major) față de situația din opțiunea „a nu face nimic”, în comparație cu situația din alte opțiuni și alte categorii de impact. Impacturile identificate prin acest tabel se descriu pe larg, cu argumentarea punctajului acordat, inclusiv prin date cuantificate, în compartimentul 4 din Formular, lit. b¹) și, după caz, b²), privind analiza impacturilor opțiunilor.</i></p>			
Anexe			
Proiectul preliminar de act normativ			